

Moderné vzdelávanie pre vedomostnú spoločnosť / Projekt je spolufinancovaný zo zdrojov EÚ

Kód ITMS: 26130130051

číslo zmluvy: OPV/24/2011

Metodicko – pedagogické centrum

Národný projekt

**VZDELÁVANÍM PEDAGOGICKÝCH ZAMESTNANCOV
K INKLÚZII MARGINALIZOVANÝCH RÓMSKÝCH KOMUNÍT**

Mgr. Jarmila Saxová

Dejiny Rómov I.a

Le Romengeri historija

2014

Vydavateľ: Metodicko-pedagogické centrum,
Ševčenkova 11, 850 01 Bratislava

Autor UZ: Mgr. Jarmila Saxová

Kontakt na autora UZ: Základná škola s materskou školou,
Školská 684, 053 33 Nálepko, www.zssmsnalepkovo.edupage.org.

Názov: **Dejiny Rómov I.a**

Rok vytvorenia: 2014

Oponentský posudok vypracoval: Mgr. Bibiána Krajníková

Preklad: Mgr. Marián Balog

ISBN 978-80-565-1209-8

Tento učebný zdroj bol vytvorený z prostriedkov projektu Vzdelávaním pedagogických zamestnancov k inklúzii marginalizovaných rómskych komunít. Projekt je spolufinancovaný zo zdrojov Európskej únie.

Text neprešiel štylistickou ani grafickou úpravou.

Obsah: Pherďipen

1.Kapitola : Fakty o Rómoch Kothor/kapitola/: Čačipena palo o Roma

1.1. Pojem Róm Ko hi o Rom

1.2. Pôvod Rómov Khatar hine o Roma

1.3. Počet Rómov na Slovensku Keci Roma dživen pro Slovenskos/Slovačiko temi

2. Kapitola : Dejiny Rómov Kothor/kapitola/: Romaňi historija

2.1. Život Rómov pred príchodom do Európy Dživipen le Romenge mejk kana na sne andre Evropa

2.2. Príchod Rómov do Európy Kana avle o Roma andre Evropa

2.3. Dejiny Rómov v západnej a severnej Európe Romaňi historija andre vestňi-zapadno thaj severiko-nortňi Evropa

2.4. Dejiny Rómov v juhovýchodnej Európe a na Balkáne Romaňi historija andre sovtni-juhovichodno Evropa thaj pro Balkanos

2.5. Rómovia na Slovensku od ich príchodu po 19.storočie O Roma pro Slovenskos/ Slovačiko temi, ideostar-vramatar kana avle kadaj či ko 19 šelberšengero ideos-vrama

2.6. Rómovia a osvietenské reformy O Roma thaj o osvietensko reformi/god'averipnaskere visaripena

2.7. Rómovia na Slovensku v rokoch 1919-1945 O Roma pro Slovenskos/ Slovačiko temi andro berša 1919-1945

2.8. Rómovia a II. svetová vojna O Roma thaj II. lumakero/svetoskero/ mariben

2.9. Postavenie Rómov na južnom Slovensku O Roma pro sovtno-južno Slovenskos/ Slovačiko temi

2.10. Rómovia po roku 1945 O Roma palo o berš 1945

2.11. Rómovia po roku 1989 O Roma palo o berš 1989

3. Kapitola: Práca a tradície Kothor/kapitola/: Buťi thaj sokašipena/ o tradiciji

3.1. Najznámejšie rómske remeslá [Nek buteder prindžarutne romane but'a](#)

3.2. Obliekanie [Uraviben](#)

3.3. Strava [Chaben](#)

3.4. Bývanie [Bešaviben](#)

3.5. Rodinný a spoločenský život [Famel'ijakero thaj jekhetaneskero – spoločensko dživipen](#)

3.5.1. Liečenie a hygiena [Sast'aripen thaj o deštoskero žužipen - e higjena](#)

3.5.2. Rodina a spoločenský život [E Famel'ija thaj jekhetaneskero – spoločensko dživipen](#)

3.5.3. Rómska kultúra [Romaňi kultura – „ROMIPEN“](#)

4. Kapitola: Rómske symboly [Kothor/kapitola/](#): **Romane sokaša-** *simboli, keripena*

4.1. Rómska vlajka [Romaňi vlajka](#)

4.2. Rómska hymna [Romaňi himna-](#) *nacijakeri gil'i*

1.Kapitola **Kothor**/kapitola/

1.1. Pojem Róm **Ko hi o Rom**

V rómčine je pojem „Rom“ označenie pre Rómov v strednej a východnej Európe. Sami seba nazývajú už spomenutým slovom „Rom“ alebo „Manuš, čo znamená „Človek“, ale sú známi aj ako „Atzigan“ alebo „Atsigan“, teda kočovník, z čoho pochádza slovenské slovo „Cigán“, nemecké „Zigeuner“, maďarské „Cigány“, či talianske „Zingaro“. Vedci sa domnievajú, že pomenovaním Adsincami v 11.storočí a Athisganoi v 12.storočí na území dnešného Grécka

Romanes pes phenel „O Rom/, romenge save dživen andre maškarutni thaj vichodno-istni Europa. Korkore maškar peste pes vičinen imar phendo laveha „O Rom“ vaj „manuš“, no prindžaren, vičinen len the sar „Adzigana(*Atzigan*)“ vaj „Asigana(*Atsigan*)“, so hi kočovníkos(*upre-tele phirado*), u kalestar hit kerdo taj slovačiko lav „Cigaň“, nemčiko „Zigojner“ (*Zigeuner*), vaj italijako „Zingaro“ (*Zingaro*),. Bud god'aver manuša/o vedci peske gindinen, kaj nevos Adsincamina andro 11.šlberšikano ideos-vrama u Athisganoja (*Athisganoi*) andro 12.šlberšikano ideos-vrama pro than kaj hino adad'iveskero Greckos

Mapa Grécka [E Mapa Greckos](#)

Akropola, Atény- hlavné mesto Grécka [Akropola, Atheni – šerutno foros andro Greckos](#)

pôvodne označovali príslušníkov náboženskej skupiny – manichejcov. Členovia tejto skupiny okrem iného sa zaoberali veštením a mágiou, podobne ako Rómovia, ktorí prichádzali do tejto oblasti v 11.storočí. Asi preto Rómom „pridelili“ pomenovanie po tejto náboženskej skupine, ktorá už medzičasom zanikla. Kočujúce skupiny rozprávali legendy, ktoré mali vzbudiť súcit a pohostinnosť domáceho obyvateľstva, napríklad o tom, ako ich predkovia odmietli Máriu s Ježiškom, keď utekali pred Herodesom alebo o tom, že ich predkovia sa zúčastnili na prenasledovaní Mojžiša a tí, ktorých nezatopilo more, sa rozišli na všetky strany sveta. Na kongrese v Göttingene v roku 1983 sa účastníci Medzinárodnej rómskej únie dohodli, že na označenie tejto etnickej skupiny sa má používať termín Rómovia. Dlhو pretrvával mylný názor, že Rómovia pochádzajú z Egypta a tento názov sa používal od 15.storočia do 18.storočia.

[vičinenas manušen paʼibanskera grupatar-čapatar – sne oda manichejca. Kala manuša avka sar o Roma tiž kerenas drabaripen, čohaņipen, magija andro 11.šelberšikano ideos-vrama. Šaj hoj te vašoda le romen vičinenas palalende, akadi grupa-banda imar ke kada ideos nane. Upre tele phirade grupi/kočinenas, vakerenas legendi-vareso sar paramisi, save le kherutne manušenge kerenas pro jilo žaja, kamiben u sne pre lende lačhe, vakeribnaha paloda sar lengere but phure roma kerde bilačhipen la Marijaha te le Ježišoha, kana denašenas daravibnastar khataro Herodos, vaj palo oda kaj kerenas rodavipen le Mojžižoske, u ola save pes nathasade anro baro lumakero-svetoskero paņi-moros, pes rozgejle pre savore lumakere-svetoskere khotora. Pro baro jekhetaneskero akhariben – kongresos andro Gotingenos, beršeste 1983 pes savore pre Maškarutņi romaņi jekhetaņibnaskeri- romaņi unija dothode, kaj pes lengeri etnicko, nacijakero grupa vičinelas Roma. But berša peske savore gindinenas kaj o Roma avile khataro Egiptos, u kavka len vičinenas khataro 15.šelberšeskero ideos-vrama či ko 18.šelberšeskero ideos-vrama.](#)

Pyramída s fingou [Piramida la svingaha](#)

Dodnes sa tento termín zachoval v modifikovanej podobe vynechaním začiatočného „e“ (v španielčine „Gitano“, v angličtine „Gypsy“, v chorvátčine „Jedupak“ alebo Jedupta= Egypt'an). Zvláštnosťou je francúzština, kde okrem „Tsigane“ existuje výraz „Bohemien“, čo zodpovedá historickému faktu, že Rómovia do Francúzska prišli z Čiech v prvej polovici 15.storočia. Keď predkovia dnešných Rómov prechádzali v 12.a13.storočí cez Európu, predstavovali sa ako kniežatá z Malého Egypta. Preto ich začali označovať ako „egyptskí ľud“, „Egypt'ania“. Tento domnelý pôvod sa stal základom pomenovaní Ejiftoš, Gypthoi (grécky), Egyptianos, dnes Gitanos (španielsky), Efyptenarin, Gyptenaers (holandsky), Egyptians, dnes Gypsies (anglicky). Maďari používali označenie Fárao-népe (faraónov ľud), v oblasti severovýchodného Slovenska ich dnes nazývajú „farahúni“. Skutočnosť, prečo sa putujúci Rómovia predstavovali ako „kniežatá z Malého Egypta“, hoci vieme, že pochádzali z Indie, má svoje zaujímavé vysvetlenie: viacerí cestovatelia už v 15.storočí upozornili na veľké rómske osídlenie, ktoré sa nachádzalo v blízkosti mesta Méthoné na gréckom polostrove Peloponéze, na území zvanom „Malý Egypt“.

Či ke kada d'ives pes kavka phenel, numa avri pela eršejno betejvos, litera „e“ (andre špaňjeliko čhib „Gitano“ (*Gitano*), anglicko čhibaha „Džipsi“ (*Gypsy*), chorvatiko čhibaha „Jedupakos/ vaj Jeduptaš – Egipt'anos). Aver pes ma phenel francuziko čhibaha „Tsigane“ thaj „Bohemijen“, so sikhavel pro oda kaj o Roma avile andro Francuzkos khataro Čechi andro eršejno jepaš 15.šlberšeskero ideos-*vrama*. Kana o phurade Roma predžanas andro 12.thaj 13.šlberšeskero ideos-*vrama* prejkali Evropa, vakerenas kaj hine kniežati khataro Cikno Egiptos. Vašoda len vičinenas sar „egipt'anike nipi“, „Egipt'ani“. Kaj peske gindinenas ho o Roma hi čačo khataro Cikno Egiptos, vičinenas len Ejiftini, Giptoži (*Gipthoi*) – (gregiko čhib), Egiptijanos, adađives Gitanos (špaňjeliko čhib), Efiptenarin, Giptenares (holand'iko čhib), Egiptijons, adađives Džipsis (anglicko čhib). O Ungri phenenas Farao-nipi (faraoneskero nipoš), pro severovichodno khotora slovačiko temake len o gadže vičinen „farahuňi“. Oda vašoda kaj pal peste o Roma vakerenas hoj hine „kniežati andralo Cikno Egiptos“, te vašoda kaj adađives imar džanas hoj sne khatare Indija, numa gibdinenas kavka thaj vašoda kaj: Butedera dromeskere manuša (o cestovaťelja) imar andro 15.šlberšeskero ideos-*vrama* vakerenas kaj but bare romane thana, tabori ačhen pašes pašo foros Methonos (*Méthoné*), pro grekikano polostrovos Pelonopezos, saveske phenenas thaj „Cikno Egiptos“

Peloponézsky polostrov [Polostrovos Pelonopezos](#)

Je možné, že práve v tejto oblasti sa mnohé rómske skupiny istý čas zdržali, kým sa pobrali na ďalšiu cestu do európskeho vnútrozemia. Nasvedčuje tomu i skutočnosť, že rómčina obsahuje viaceré slová prevzaté z gréčtiny.

Šaj pes ačhila kaj andre kala kothora/oblast'i/ buteder romane grupi-*bandi* varesavo ideos-*vrama* dživenas akadaj u pajk odge'e andre Evropa. Kada gindipen dorakinel thaj oda, kaj andre romaňi čhib hin buteder grekikane lava.

1.2. Pôvod Rómov [Khatar hine o Roma](#)

Legenda o pôvode Rómov: [Vakeriben palo oda khatar hine o Roma:](#)

Raz večer dostal Boh dobrý nápad. Povedal si : „ Stvoril som Slnko, stvoril som Mesiak, len človeka ešte potrebujem.“ Zobral cestu, zobral hlinu, vytvoril človečika. Vložil ho do pece upiecť. Keď sa drevo rozhorelo, na chvíľu zaspal. Zobudil sa a čo vidí ? Človek- celkom čierny! „ Spravil som černocho! Neľutujem. Nabudúce nezaspím.“ Berie ďalšie cestu, tvorí nového človeka. Len čo ho vložil do pece, počkal chvíľu a rýchlo ho ťahá von! „Joj, dočerta! Nie je hotový! Je ako tvaroh, celý biely! Škoda, škoda, bieleho som urobil!“ Dielo mu nedá pokoja. Po tretí raz berie cestu, tretieho človeka pečie. Neponáhľá sa, nezaspí, iba naňho

pozor dáva. Vytiahne ho a čo nevidí? Pekného človeka upiekol ! Ani čierny, ani biely. Stvoril Róma .

K odhaleniu pôvodu Rómov prispelo zistenie kalvínskeho kňaza Štefana Váliho z okolia Komárna. V druhej polovici 18.storočia študoval v holandskom meste Leiden. Tam sa zoznámil s tromi indickými študentmi. Ich jazyk mu nápadne pripomínal jazyk Rómov z jeho rodného kraja. Zapísal si teda tisíc indických slov aj s významom, a keď sa vrátil domov a prečítal ich miestnym Rómom, títo väčšinu z nich vedeli správne preložiť. To podnietilo záujem mnohých jazykovedcov, ktorí na základe rozboru rómskeho jazyka a jeho porovnania s vývojom indických jazykov zistili, že predkovia Rómov pochádzajú z Indie. Druhý vzdelanec, ktorý sa venoval tejto problematike bol Samuel Agostini ab Hortis z Veľkej Lomnice. Napísal významnú prácu s názvom O dnešnom stave, zvláštnych mravoch a spôsobe života, ako aj ostatných vlastnostiach a danostiach Cigánov v Uhorsku, ktorá vyšla v druhej polovici 18.storočia. Dôvodom napísania tejto monografie bola reakcia časti uhorskej verejnosti na riešenie cigánskej otázky v krajine, ktorú prezentovala cisárovná Mária Terézia. Rómovia žijú v Európe už niekoľko storočí a líšia sa od ostatného obyvateľstva nielen tmavšou farbou pleti, očí a vlasov, ale aj odlišnou kultúrou a jazykom. Základom rómčiny sú teda indické jazyky.

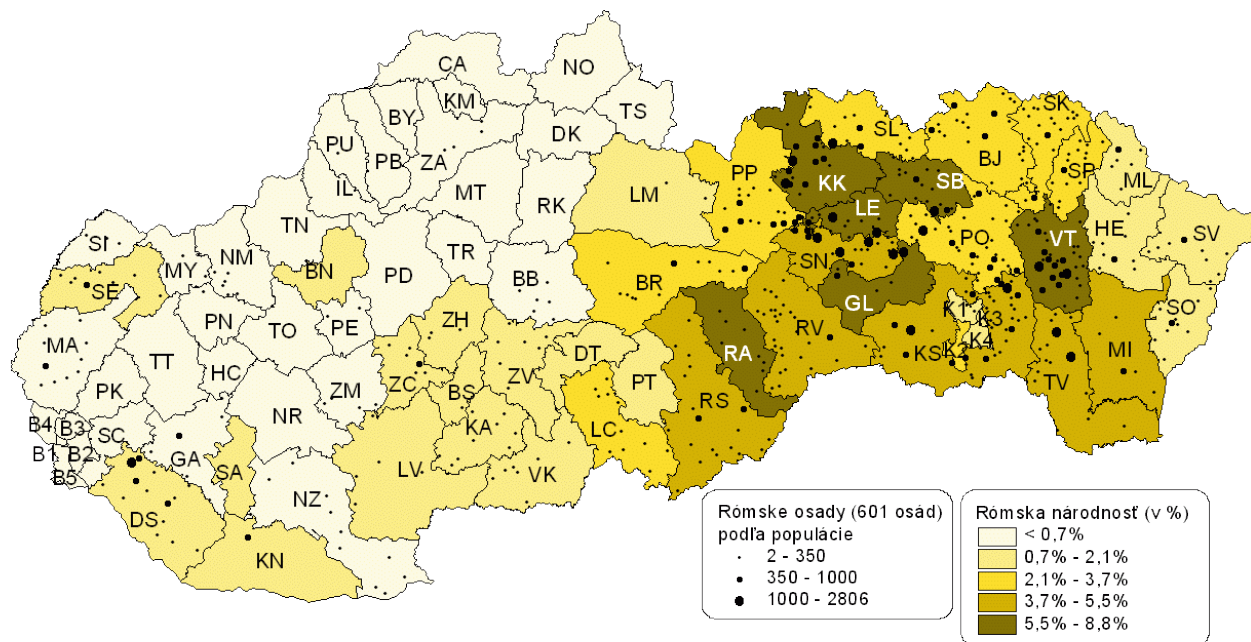
Jekh raŕi avŕa le Devleske pro šero lačho gindipen. Phend'a peske: „Kerd'om Kham, kerd'om Čhon, imar čak manušes mange kampil.“ Liňa o chumer, zakerd'a povši čikaha u kerd'a manušores. Thod'a les andre mašina(*pjecka*) te pekel. Kana o kašt imar zoraleder labolas, pro charno ideos zasut'a. Ušt'ila upre u so dikhel? Manuš – calo kalo! „Kerd'om černochoš! Nane mange žaja, phariben pro jilo. Imar nazasova pal pale.“ Liňa aver chumer, kerel neve manušes. Rakind'a les andre mašina, čepo užard'a u sig, sig les cirdel avri! „Jo, andro bengos! Mejk nane lačhes pejko! Hino sar ciralašno, calo parno. Bibacht, bibacht, parnes me kerd'om!“ No akada leske mejk nadel furth smirom. Trintovar lel o chumer andro vast, trinto manušes pekel. Imar nasid'arel, nazasovel, čak vid'azinel-*merkinel*. Cirdel les avri, u so dikhel? Šukar manušes pekl'a! Na sas kalo, ňi parno. Kerd'a Romes.

Ko prindžaripen khatar o Roma hin, šegitind'a (*pomožind'a*) oda kaj o kaviniko rašaj Štefan Vali khtar o Komarnos rakhŕa jekh god'averipen. Andro dujto jepašno 18.šelberšeskero ideos-*vrama* sikŕolas andro holand'iko foros Lejdon. (*Leiden*) Odoj pes prindžard'a trine indikne siklaruvenca-*študenti*. Lengeri čhib leske perelas sar čhib savaha šunelas te vakerel le romen khataro leskero kheribanskero kothor temi. Irind'a-*pisind'a* peske vašoda jekh ezeros indicko

lava the lengero virazos, u kana avl'a khere u gend'a len le romenge, jojn achal'onas buteder kale lavendar. Akada kerd'a bareder interesos vašo god'averakere ko čhiba(*jazykovedci*)save kerde džanglipno dikiben(*analiza*)kale duj čhibenge u avne pro oda kaj o Roma hine Indijatar. Dujto kajso bud god'avereskero manuš o Samuel Agocini abo Hortisos (*Samuel Agostini ab Hortis*) andrali Bari Lomničatar kerd'a tiž buči ke kada prindžaripen. Irind'a but lači keŋva, vičinelas pes Pal akada save hine, sar pačivales dživen u so savoro džanen te keren o roma andro Uhorisko. Kadi keŋva avri avl'a andro dujto jepašno 18.šelberšeskero ideos-*vrama*. Irind'a kadi keŋva, monografija vašoda kaj pes oda ideos kerelas le romenca oda so phenenas o bare raja, thaj korkori kirajutni, e cisarovna Marija Terezija rakinelas buteder phučibena thaj arakhibena pro Roma thaj lengero dživipen. O Roma dživen Evropate imar varekeci šel ezera berša u hine aver sa rola dujte manuša na čak barvaha lengeri cipatar-*morči*, jakhendar thaj balendar, numa thaj peskero sokašiha, pačivaha thaj čhibaha. Romaŋi čhib hi lakero bejzutno(*zaklados*)andro inidicko čhiba.

1.3.Počet Rómov na Slovensku Keci Roma dživen pro Slovenskos/*Slovačko* temi

Rómska národnosť v SR k 26.5.2001

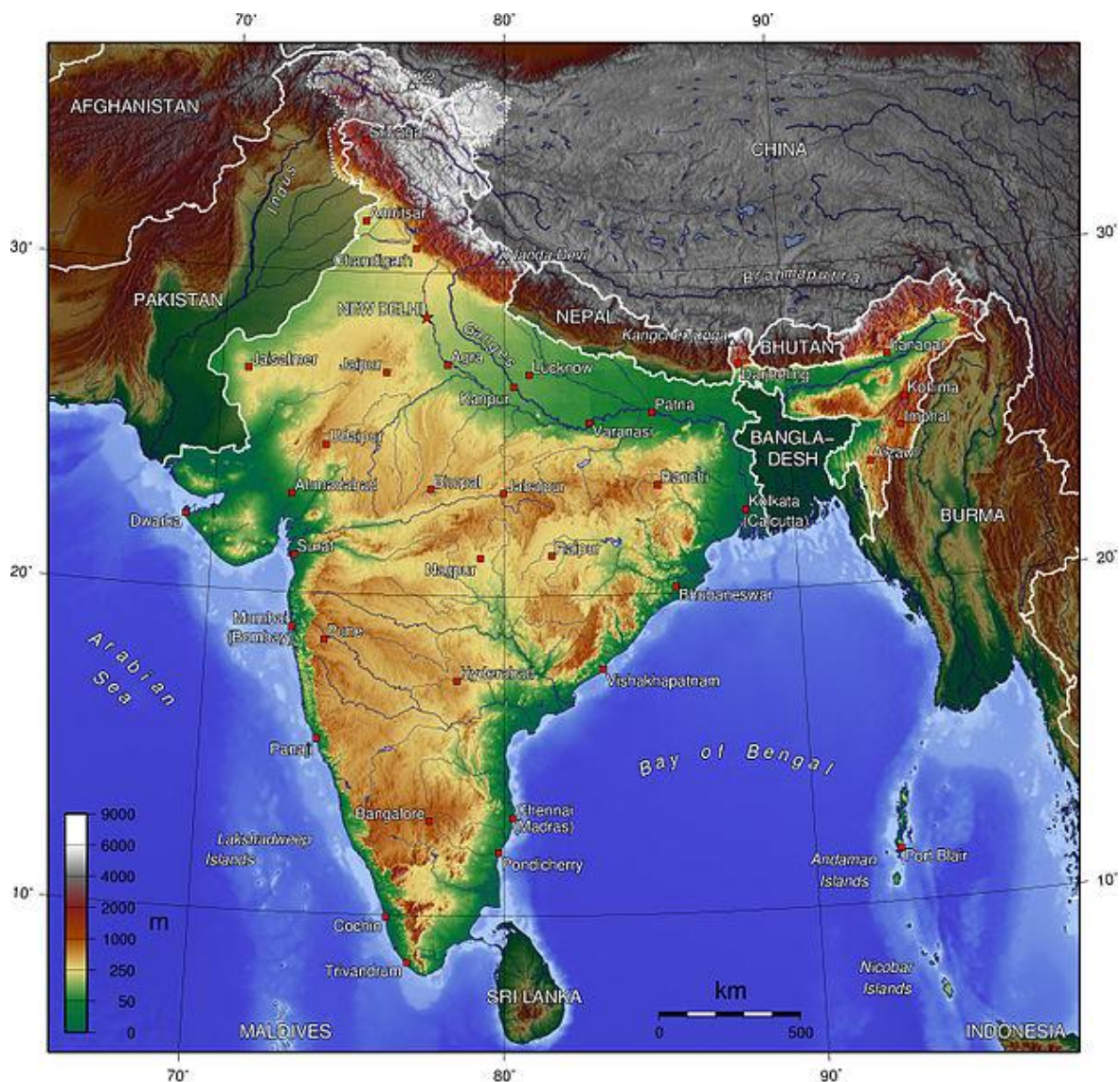

2.Dejiny Rómov Romaŋi historija

2.1. Život Rómov pred príchodom do Európy *Dživipen le Romenge mejk kana na sne andre Evropa*

Existujú rôzne teórie o pravlasti Rómov. Dlhé obdobie si ľudia mysleli, že pravlast'ou Rómov je Egypt. Tento mýtus živil samotní Rómovia, a to z rozličných dôvodov. Dokonca rímski náčelníci o sebe tvrdili, že sú kniežatami z Malého Egypta. Preto ich začali označovať ako „egyptskí ľud“, „Egypt'ania“. Veľmi skoro sa však prišlo nato, že to nie je pravda. Časť bádateľov sa snažila objasniť ich pôvod porovnávaním ich názvu s analogickými pomenovaniami. Preto niektorí považovali za ich pôvodné územie africkú provinciu zvanú Zeugitana, iní mesto Singara v Mezopotámii. Niektorí ich mali za potomkov kaukazských Zochorov. Skomoliac ich meno na Zigarener, odvodzovali ich od Saracénov. Tí, ktorí vychádzali zo spôsobu života Rómov, považovali ich za Torlakov alebo za potomkov Atilových Hunov, tiež za Avarov alebo Peržanov. Priekopníkom v odhaľovaní pôvodu Rómov je vedec Grellmann, ktorý na riešenie problému spojil pohľad jazykovedný, etnografický a historický. Dnes vieme, že pravlast'ou Rómov je stredná India.

Hin but gondol'ipna khatar o Roma avne. Dugo ideos-vrama peske o manuša gindinenas kaj o Roma avle Egiptostar. Numa kada mitos-paramisa, vakerenas korkore o Roma. O ramane vajda pal peste vakerenas kaj hine kniežati khataro Cikno Egiptos. Vašoda len o manuša vičinenas „egipt'akero nipos“. No sikaďa pes pajk kaj akada nane čačipen. Varesave sıkl'ade badat'eli- prindžarutne kamenas but bares the sikavel o čačipen oleha, kaj kerenas god'averipena pal akala lengere neva. Varesave lendar peske gindinenas kaj avle andrale afrikaňi kothor temi Zejgutinatar (Zeugitana),u aver lendaar phenenas kaj avle forostar Singara andre Mezopotamia. Varesave len dikhenas sar manušen khataro kavkazsko (rusike) Zochori. Phageripnaha lavestar Zigarener, len rakinenas ko Saracena. Ola save kamle te džanel khatar čačes o roma hine, sikavenas pre lengero dživipen, sokašis u gindinenas peske kaj dživen sar o Torlaki vaj Atileskere Huni, vaj sar Avari, numa thaj sar o Peržanci. Oda ko maškaro eršejne pes dochud'la nek pašeder ko čačipen, phučiben, khatar o Roma hine, sas o but god'aver (vedcos) Gremlanos (Grellmann), savo pre kada dikhelas butedere serendar čhibakera, sar o Roma vakerenas, la etnografijaha numa te histricko džaňibnaha. Adad'ives imar džanas kaj o Roma avle andre Evropa khatare maškarutňi Indija.

India, pravlast' Rómov [E Indija, phuri romaňi phuv](#)

Vedci sa domnievajú, že v Indii patrili ku skupine Dómov, ktorí tam žijú dodnes. Tu sa na prelome 2.a 1.tisícročia pred našim letopočtom sformuloval systém štyroch spoločenských tried, nazývaných tiež aj varny, neskoršie kasty. Boli prísne endogamné (výber partnera len z vlastnej kasty) a príslušnosť k niektorej z nich prísne limitovala profesionálnu aktivitu, spoločenské zriadenie, právne postavenie, výber partnera i formy účasti na spoločenskom dianí. Postavenie Rómov v indickom kastovom systéme bolo od počiatku na najnižšom spoločenskom stupni. Rómovia nesmeli vedieť čítať, písať, zúčastňovať sa náboženských slávností a vôbec sa nesmeli podieľať na vyspelejšej indickej kultúre.

[O goďaver rodkerde manuša\(vedci\) peske gindinen kaj o Roma perenas andre Indija ke grupa-čapata savi pes vičinelas o Doma, akala andre Indija dživen mejk te akana.](#)

Akadaj pes ko phageripen 2 thaj 1 ezerakero beršeske ke amaro letopočtos kerde sistemoha šatar, dživpnaksere triedi (*štoki*) u vičinenas pes varni, palo aver berša sne oda kasti(*zarakipena*). Sne zorales endogamno (*solacharenas čak maškar peste*) u savo ko sas, pes sikavelas oleha, sar savi but'i kerelas, savo zora'ipen, barva'ipen les sas maškar aver manuša, socijalno baro satatusos, baripen. Oda kaj zaperenas o Roma andre indicko socijalno kasta pes sikavelas eršejnestar maškaro ola, save sne nek teleder, čore sne. O Roma našťi sikl'onas te genel, irinel, the pirel andre khangeri, u našťi kerenas varesavo šukar učhariben pre indicko kultura.

Chudobné indické ženy Čore romňa khatar Indija

Neobyčajne ťažká hospodárska situácia väčšiny príslušníkov štvrtej kasty, na pleciach ktorej ležalo vydržiavanie kňazstva, vojakov, kupcov a pod. nanútila im aj vlastnú morálku, ktorá sa javila inak vo vlastných radoch a inak vo vzťahu k ostatným kastám alebo triedam. Nemožno sa diviť tomu, že príslušníci tejto kasty, ktorí žili väčšinou v nepredstaviteľnej biede, trpeli a zomierali hladom, ľudia, ktorí mali voči ostatnej spoločnosti len povinnosti a žiadne práva, túto spoločnosť nenávideli, podvádzali, uchýľovali sa ku krádežiam (hlavne dobytku) a k iným podvodom, alebo mali sklony k alkoholizmu. Z toho vyplýva, že Rómovia neboli príslušníkmi jednej triedy a nepochádzali iba z jedného kmeňa. Svedčia o tom rozdiely v zvykovom práve, zamestnaniach, strave a pod. Napríklad v niektorých skupinách požívanie konského mäsa bolo tabuizované, kým iné skupiny ho bežne konzumovali. Rozdiel bol aj

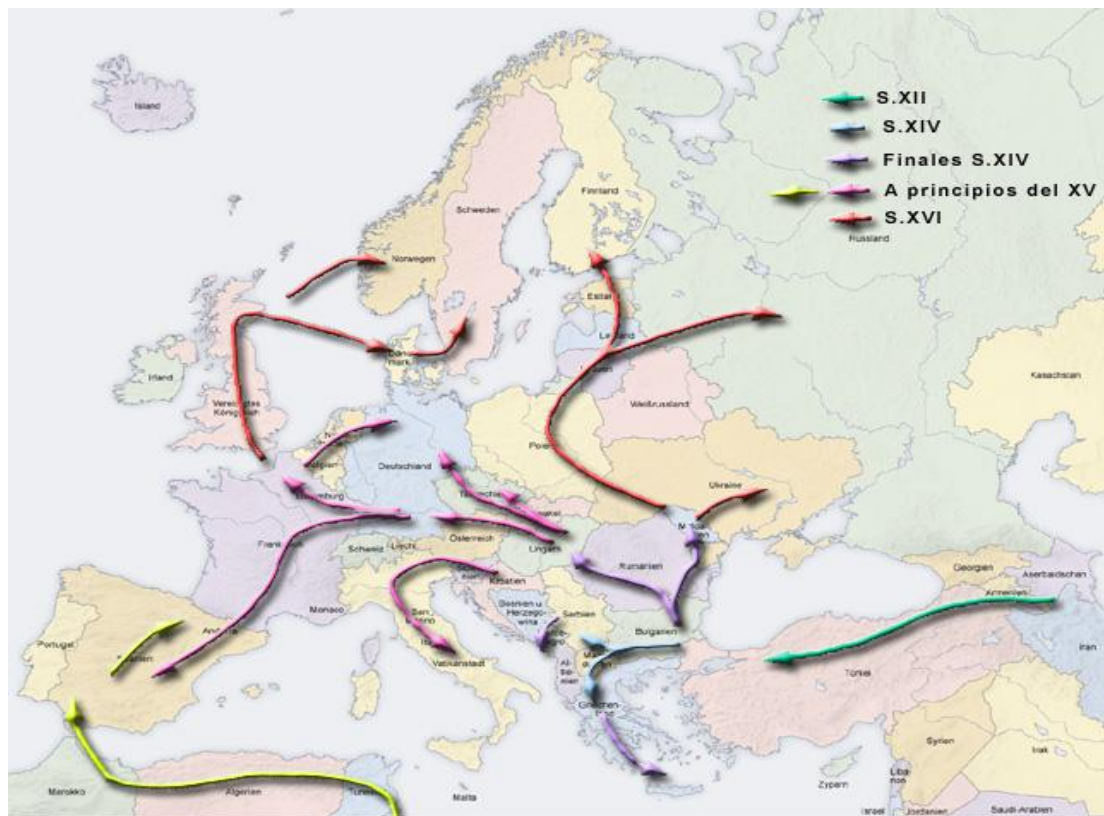
v nazeraní na sexuálny život mladých ľudí. Kým v niektorých skupinách dospievajúca mládež žila pohlavným životom voľne, v iných sa prísne dodržiavala nevinnosť dievčat. Podobná situácia bola aj so zamestnaním. Živobytie si zaobstarávali kováčstvom, spracúvaním kože, hlíny, dreva a prútia (výrobou metiel a košíkov) chovom a predajom koní, hudbou, tancom, mágiou, liečením, čarovaním a pod. Viedli kočovný spôsob života. Najstaršia zmienka o Rómoch – hudobníkoch v Indii je od arabského historika Hamzu d' Ispahana. Legenda hovorí o perzskom kráľovi Bahram –Gurovi, ktorí prikázal, aby jeho poddaní pracovali len polovičku dňa a zvyšok, aby trávili pri jedení a pití za zvukov hudby. Jedného dňa sa zastavil pri skupine, ktorá sedela pri víne bez hudby, lebo nemohli nájsť hudobníkov. Kráľ napísal indickému panovníkovi list, v ktorom ho žiadal, aby mu poslal hudobníkov. Panovník vyhovel a poslal 12 000 hudobníkov, ktorých perzský kráľ rozdelil do jednotlivých oblastí krajiny. Čo sú predkovia dnešných Rómov. Zachovala sa i správa z 10.storočia, ktorá hovorí o vychýrenom dvornom spevákovi- Dómovi, ktorý mal vlastný orchester. Jeho dcéry boli speváčky a herečky a na požiadanie vyvolávali dažď alebo pekné počasie do okolia panovníka. Takýto tanec na privolávanie dažďa bol známy i u balkánskych Rómov. Z toho vyplýva, že predkov dnešných Rómov treba hľadať medzi Dómami, ktorí v pôvodnej vlasti nepredstavovali jednotný kmeň, ale iba jednu, sociálne najnižšiu vrstvu kmeňa alebo kmeňov, ktorých presné korene čo do času a miesta vzniku sa zatiaľ nepodarilo zistiť. S najväčšou pravdepodobnosťou ide v jadre o potomkov domáceho stredoindického obyvateľstva, ktorí žili v indickom štáte Bihar, respektíve niekoľkých príbuzných kmeňov, ktoré žili kočovným spôsobom života, živili sa medzi okolitej prírody. Silnejšie a hospodársky vyspelejšie kmene im postupne začali tento spôsob života znemožňovať a ďalším vývojom ich začali včleňovať do najnižšej kasty, a to do rozličných jej tried, podľa toho, v ktorom zamestnaní sa uchytili. Veľká časť tejto skupiny sa zrejme postupne usadzovala, avšak tá časť, ktorá zotrvala v nomádskom- kočovnom spôsobe života, prechádzala z miesta na miesto aj preto, lebo na usadlý spôsob života nebola zvyknutá a čiastočne hľadala znesiteľnejšie, voľnejšie podmienky života. Na proces usadzovania vplýval spôsob obživy. Kým niektoré remeslá charakterom potrebných surovín, ako aj možnosťou odbytu umožňovali alebo si priamo vyžadovali usadlý spôsob života, pre iné remeslá a spôsoby obživy bol zas vhodnejší kočovný alebo polokočovný spôsob života. K týmto vnútorným podmienkam pohybu sa často pridávali vonkajšie podmienky, a to vojnové vpády, epidémie, hladomory a pod. Najväčšia masa zostala v Indii a tu sa pomaly prispôbovala a prispôbuje miestnym podmienkam. Dodnes tam žijú kočovné a polokočovné kmene. Ide o skupinu Gadulia Lohar, ktorá žije v oblasti indických štátov Rádžasthán a Gudžarát. Niektorí predstavitelia európskych Rómov vidia

svojich predkov v spoločenstve Bandžarov, ktorí sú kočovníci, živia sa najmä obchodom s dobytkom a dnes žijú v Indii v mnohých štátoch, najviac v Rádžastháne a Pandžábe. V kmeňoch sa stretávame s patriarchálnym usporiadaním (dominantné postavenie má otec), ale v niektorých kmeňoch dozrieval ešte matriarchát (dominantné postavenie má matka).

Phari chulajutno situacija buteder manušenge khataro nek cikneder kasta, savi lidželas pro peskero dumo oda sar save barvale hine o rašaja, sluga'a, ola so kerenas but'i bare lovenca, kala savore lenge ispidenas ando šere oda sar mušinen phares u palo lengere hakaja(*zakoni*) te živel. Našt'i pes čudinel kaj o manuša khatre kadi kasta, save dživenas but čores, merenas bokhatar, manuša save prindžarenas čak oda so mušinen, na so thaj kamen, u na sas len nšave hakaja, kerenas le barvalenge binos, bilačhibena, markerenas pes, čorkerenas, nek buteder le alaten, gurumnen (*dobitkos*) u žajatr but pijenas thard'i, mol. O Roma na sne čk jeha kajsa kastatar - kmeňostar. Sikavelas pes oda sar savi but'i kerenas, savo chaben chanas. Mašakr varesave lendar pes našti chalas grajikano mas, u aver les chanas. Avripen pes kerelas thaj pro sexualno dživipen terne manušenge. Varesave šaj kerenas so u kana kamenas, numa andro aver fajti o džuvl'a sne igen žuže ke akada u viđazinenas- *merkinenas* pre lende o daada, daja. Avke oda ačhelas the pre but'i. Pro dživipen peske zarodenas love sar chart'ikane, but'aha palo cipi(*morči*) povši, kašt, sane kašta savendar kerenas košarici, baravenas grajen, tha lenbikinkerenas, khelibnaha, bašavibnaha, la magijaha-drabaripnaha, sast'ipnaripnaha, čochañipnaha. Sne upre-tele phirade (*kočinkerde*). Nek phureder džangavipen palo o Roma – bašaveskere andre Indija kerd'a o arabikano hitorikos o Hamzud Ispahana. E legenda – *paramisa* vakerel palo perzikano kirajis Bahramos Guro, savo phend'a, rakind'a kaj leksre manuša te keren but'i čak jepaš d'iveseste, u oda dujto khotor te pijen, chan pašo bašavipen. Jekh d'iveseste ačhil'a paše jekh grupa (*čapata*) savi bešelass paše mol, bijo bašaviben, vašoda kaj našti arakhle lavutaren(*bašavibnaskeren*). O kirajis irind'a le nek bareder šeraleske andre Indija, mejk bareder kirajiske li', kaj leske te bičhavel varesaven lavutaren. Jov leske bičhad'a 12 000 lavutaren, saven o perzko kirajis bičhad'a andre savore khotora leskeri phuvake. U aklass manuša sne o Roma. Arkahl'a pes taj papiris khataro 10.šleberšikano ideos (*vrana*), džañipnaskero čačipen palo oda kaj sas jekh baro, lačho gil'ado Domos, u sas les thaj leskeri bašavibnaskeri banda. Leskere čhajora sne gil'avutne u kana gil'avenas džanenas peskere hangenca te vičinel o brišind, vaj khamoro odoj kaj bešelass o kirajis. Kajso numa, kheliben ko brišind sas but prindžardo thaj khataro balkaňike Roma. Khatarestar agor džanas kaj le phure Romen kampil te rodel maškaro Doma, save andre kadi themi nadživenas čak čores na sne čak andre jekh kasta. Kamel pes te džanel numa oda kaj o Roma dživenas andre maškarutñi

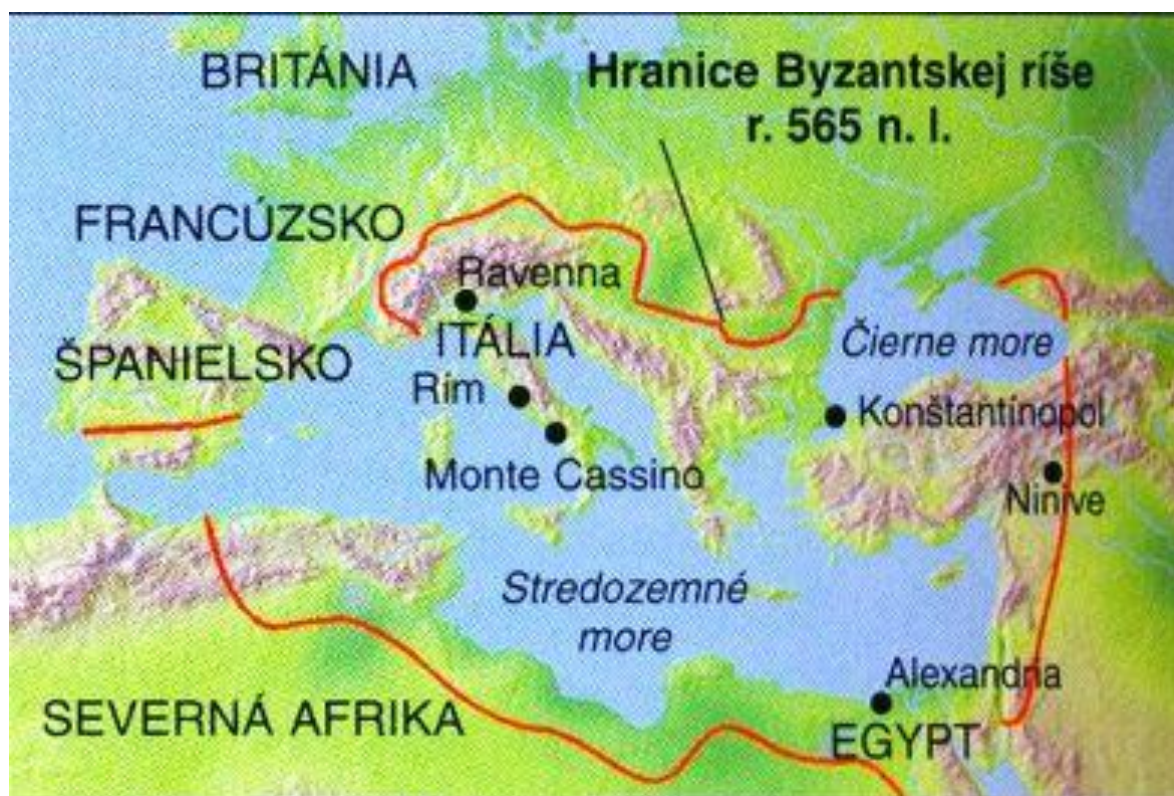
Indija, andro štatos Bihar, dživenas sar kočimen manuša. Chanas čak oda so len delas e phuv, o ruva-agaci. (*e priroda*) Zoraleder thaj chul'ajipnaskeder ko love sne. O barvaleder, učeder kmeňi lenger o dživipen ispidenas tele, khatar peste duralul, andre cikneder kasta, palo oda sar savi but'i džanenas te kerel. Buteder lendar pajk imar ačhine kavka te dživel, numa ola save kerenas phiraviben upre-tele, kočinenas sar o nomadi, feder lenge pes kavka dživelas u namukle kajso dživepn pestar. Oda sar kamenas te dživel sas khetano kerdo palo oda sar peske džaneas te rodel chaben, te zarodel love, but'aha. Ke akada pes rakinelas the oda kaj sne oda ides kel ende bare maripena, nasvaľipena (*epidemiji*), thaj bokhaľipen. Nek buteder roma ačhine andre Indija, u akada polokes sikľarde te dživel kajse hakajenca, save lenge o dživipen delas(*integrinde pes*). Dži akada ideos odoj dživen kočovno kmeňi, bandi. Jekh kajsi hiňi thaj e Gadulia Lohareskeri, savi dživel andro indikane temi pašo Radžasthanos thaj Gudžaratos. Varesave Roma andrale Evropa dikhen peskere phure Romen andre jekhetaňibneskeri grupa, vičinen pes Bandžari, hine upre- tele phirade, kočinen u dživen sas manuša save bikinkeren, tha cinkeren, alaten(*gurunňa, bale, graja*), dživen andre cali Indija, nek buteder andro *themi* Radžasthaneste thaj andro Pandžab. Andre lengere famiľiji pes arakhas le patriarchalno rakibnaha (*o chul'aj hi khere o dad*),numa maškar varesave fajti, mejk zoralo lav ačhiľa la dajake (*matriarchatos*).

2.2. Príchod Rómov do Európy Kana avle o Roma andre Evropa

Putovanie Rómov po Európe [Romengero phiriben pale Evropa](#)

Príčinou odchodu mnohých kmeňov Dómov z Indie sú rôzne. Možno si mnohé kmene, ktoré putovali po Indii ani neuvedomili, že prešli hranice. O dôvodoch, prečo opúšťajú svoje domovy existujú rôzne domnienky - hypotézy. Migračné vlny mohli súvisieť s potrebou hľadať a rozširovať okruh záujemcov o ich výrobky a služby, i hľadanie lepšieho živobytia v priaznivejších klimatických podmienkach, ale dôvody mohli byť aj vonkajšie, expanzia iných kmeňov do Indie (napr. mongolských, či arabských v 6.-7. storočí). V konečnom dôsledku predstavujú Rómovia v európskych podmienkach poslednú vlnu Indoeurópanov – vlnu, ktorá nie je súvislá, ale má formu časovej a geografickej diaspóry. Inými slovami Rómovia sú najmladšími Indoeurópanmi v Európe. V priebehu 9. a 10. storočia opúšťajú Indiu v jednotlivých vlnách. Niektoré putovali po Ázii, iné sa dostali do Európy či Afriky. Po prechode cez Perzskú ríšu sa predkovia Rómov zdržali istý čas v Arménii (ich arménski príbuzní sa označujú termínom Lómovia). Odtiaľ jedna časť pokračovala cez dnešnú Sýriu (tam sa dodnes označujú Dómovia) a cez Sinajský polostrov na africký kontinent, jeho pobrežím až ku Gibraltárskemu prielivu a odtiaľ na Pyrenejský polostrov do Španielska. Početnejšie skupiny však prechádzali Malou Áziou do dnešného Grécka, ktoré v tom období patrilo k Byzantskej ríši.

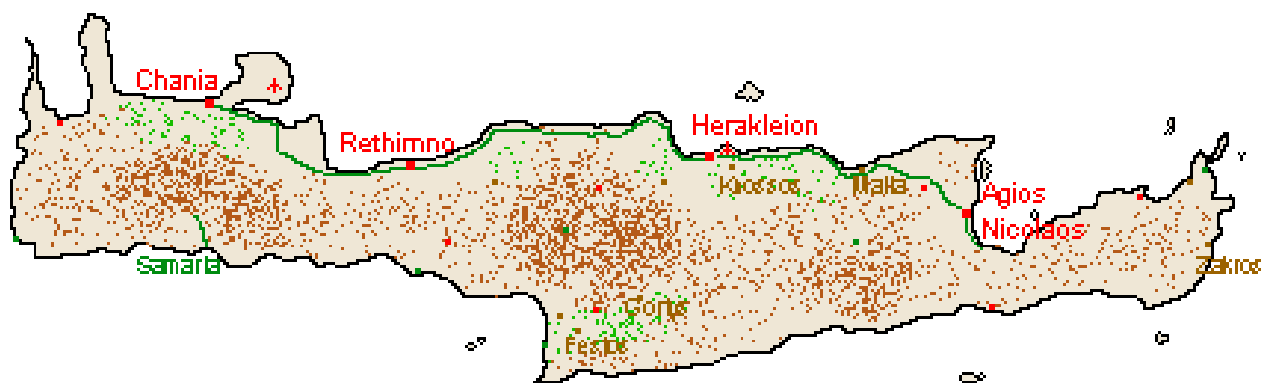

Vašoda soske but domakere kmeňi gele andrale Indija sne buteder serendar. Šaj kaj avresav ekmeňi phirkerenas upre-tele u nadžnaneas ňi kaj prechuťile, pregele o hraňici andrale Indija ke aver themi. Oda soske mukenas peskere khera hi buteder dikhíbena (*hipotezi, gindinav kaj šaj oda sas, hi kavke*). Oda kaj odžanas buteder roma hed, šaj pes kerelas jekheňaniben kaleke vašoda kaj rodenas aver manušen savenge šaj bikinkerenas, kerenas lenge but'i, vaj rodenas feder themi, kaj sas šukareder kham, na sas odoj šila, vaj sne bare maripena save kerenas pre Indija o (mongola vaj o arabi andro 6.-7. šelberšersker o ideos). Džanel pes imar te oda kaj o Roma peskere phiribnaha andre Evropa sne agorutne, na avneas andre late savore jekhetanes, numa sas la sokašis savo sikavaleas zoralipen ko ideos –*vrama* thaj geograficko-*themeskeri* dijaspora. Aver phendo lavenca, o Roma hine nek terneder Indikanoevropikane manuša Evropate. Andro 9.thaj 10.šelberšesker o ideos-*vrama* džan kahatre Indija andro ajse vlñi. Na savore jekhetanes u jekh ideos. Varesav elendar džanas andre Azija, aver pes dochudle andre Evropa, vaj či ke Afrika. Kana džanas khatare Perzijate o phure Roma zaačhade thaj andre Armenija (*vašoda šaj arakhas odoj Romen, save pes vičinen Loma*). Džanas thaj khatare adad'iveskeri Sirija (*šaj arakhas odoj Romen, save pes vičinen Doma*) u *the khataro* Sinajsiko jepašutno ostrovo pro afrikano phuvakero kontinentos, pal leskero baro lumakero paňi či ko Džibralkaresekero prjelivos u odarig pro Pirenejsko jepašutno ostrovo andro Špaňielskos. Bare kmeňi, grupi džanas numa *the khatare* Cikňi Azijatar, andro adad'iveskero Greckos, savo oda ideso reselas ke Bizansko bari phuvakeri themi.

Byzantská ríša E Bizansko ríša/*bari themi*

Byzantská ríša od 6.storočia zaberala nielen územie dnešného Turecka a Grécka, ale aj celý Balkán, Apeninský polostrov, ostrovy východnej časti Stredozemného mora, všetky strategicky významnejšie miesta severoafrického pobrežia, celý Egypt, Sýriu a Palestínu. Tu sa usadili na Peloponézskom polostrove v okolí mesta Modona (Méthoné) a na ostrove Kréta, kde sa zdržali asi 200 rokov.

E Bizansko phuv khataro 6. šelberšesker o ideos liňa ke peste na čak phuva sar o Tureckos thaj Gereckos, no thaj calo Balkanos, Apeňinsko jepašutno ostrovo. Ostrova isutno khotoreske maškarutno lumakere paňestar, thaj servike khotra paše Afrika, calo Egiptos, Sirija thaj la Palestina. Akadaj pes rakinde tele pašo Peloponzkero jepašutno ostrovo, pašes ko foros Madona (Méthoné) u thaj pro ostrovo Kreta, kaj dživenas o Roma dži ko 200 berša.

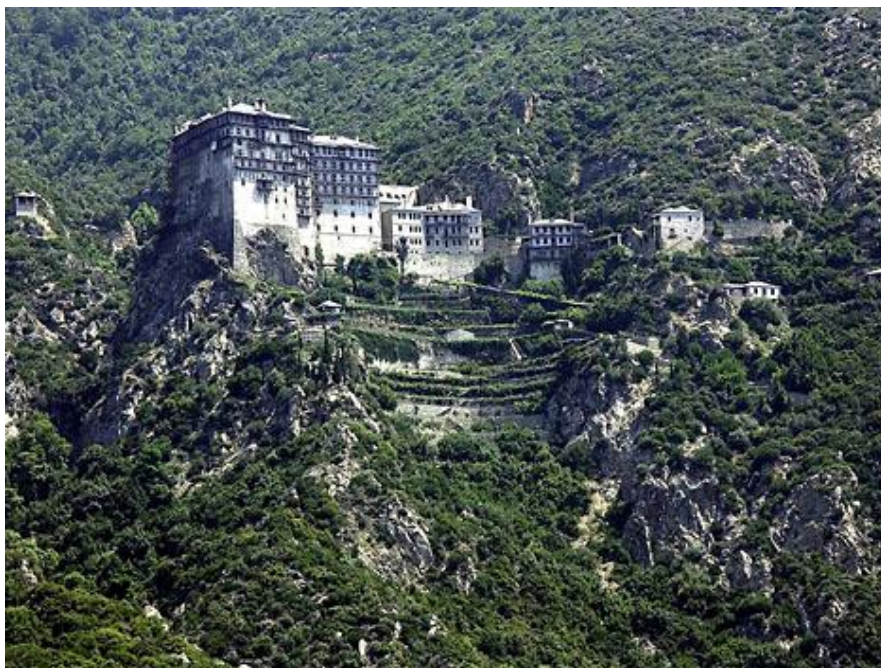

Ostrov Kréta o Ostrovos Kreta (*phuv maškaro baro lumakero pañi*)

Khataro 14. či ko 18. šelberšeskero ideos-vrama sas pro ostrovos Korfa thaj „Romano Baronatos“ latiniko čhibaha feudum Acinganorum, kaj o kherutne Roma mušines te del le ostovakere chuľajiske love, kachnen, kačken, papiňa... Nek phureder liľ, džaničen-prindžaričen palo o Roma andre Evropa, sas vasteha irindo „Dživipen sentno Džordžo Antonistar“ (*Georg Antoni*), savo irind’a leskero sikľado (*žiakos*) o Cikno Džordžos (*Georg*) ko berš 1068 andro Iberoneskero klaštoros pro partos so pes vičinelas Athos, jepašutno ostrovos Chalkidiki (*andro Greckos*).

Polostrov Athos Jepašutno ostrovos Athos

Kláštor na polostrove Athos [Kalštoris pro jepašutno ostrovos Athos](#)

Opisuje príhodu na dvore byzantského cisára Konštantína Monomacha, ktorý si v roku 1050 povolal do svojho sídla – Konstantinopolu (dnešný Istanbul) skupinu „čarodejníkov“, aby kúzлами zničili dravé šelmy v jeho poľovných revíroch.

Del vakeriben so pes ačhiľa pro dvoros le bizansko kirajiske-cisariske Konštantinoske Monomachanoske, savo andro berš 1050 vičindľa ke peste – andro Konstantinopolis (*adaďiveskero Istanbulos*) grupa-banda „čohanen“, kaj čohaňipne bižuže keripnaha, te meraven dzive alaten/*le šelmen/* andre leskere poľovníkane veša.

Istanbul, predtým Konštantinopolis či Carihrad

O Istanbulos, prejkal phuro ideos Konštantinopolos, vaj Carihrados

Pisateľ ich označil termínom Adsincani, čo znamená asi nečistí pre vtedajšiu cirkev, lebo znamenali cudzí element a považovali ich za príslušníkov sekty. Grécko bolo nielen prvým európskym štátom, v ktorom predkovia všetkých dnešných európskych Rómov našli dočasné prístrešie, ale pravdepodobne im dali i meno, pod ktorým sme ich poznali až do konca 20.storočia – Cigáni. Správy zo 14.storočia v Grécku a na Balkáne poukazujú, že v postavení Rómov došlo tu už k značnej diferenciácii. Skupiny živiace sa veštením a snád' aj inými podobnými spôsobmi zostávali ako nerentabilné, bez bližšieho povšimnutia. Remeselníci, ktorých práca bola nielen užitočná, ale stala sa aj zdrojom zisku pre vrchnosť, platili dane alebo sa dostávali do priamej závislosti feudálov ako otroci, tých si už kronikári všimli. Nevieme, nakoľko bolo otroctvo Rómov už v tej dobe rozšírené, avšak feudáli by nimi neboli obdarúvali kláštory, keby ich sami nemali veľa. Postavenie Rómov záviselo od miestnych pomerov a zvyklostí. V Moldavsku a Valašsku sa otroctvo Rómov ujímalo čoraz pevnejšie a pretrvalo až do 19.storočia.

O irindo len vičinel Adsinkana(*Adsincani*), so hin vareso bižužo, melalo, šaj odi vrama – *ideos* vašoe religvija, cirkevno paťaaviben, vašoda kaj sn enaprindžarutne, gindinenas kaj sne andre varesavi sekta. O Greckos na sas čak eršejno evropikano štatot-themi, andro savo arakhe savore adadživeskere Roma, lengere phure Roma peskere khera, no diťhol oda avke avri, kaj te lengere neva len dine odoj, the oda sar len prindžarenas, vičinenas aver manuša, či ko 20. šelberšeskero ideos- *vrama*. (*O Cigana*). Irinde nevipna, džanišpena khataro 14. beršeskero ideos- *vrama* andro Greckos thaj pro Balkanos sikhaven, kaj andro Romengero ačhaviben dogeľa ke bari diferncjacia (buteder averipena, visaripena ke lende sne). Ola bandi-grupúi save kerenas drabaripen kaj te zaroden pro chaben, onipos na kamelas but, vašoda pes našťi delas šuakres kala butatar te dživel. Numa ola Roma save kerenas paťivali, zoraľi buti /chartas/ u sas but rodkerďi maškar manuša, anelas sar pro daňe but love, le uprale manušenge save sne barvale, akale roma imar le kronikarenge na sne pro jekh u irinenas pala lende. Nadžanas the phenel sar oda sas le Romenca ko otrokipena-*manušekere phandlipena* (*kana manušes varesavo upralo manuš šaj cinel pre buti lovenca*), no te bi le feudlno rajen naenas but kajse Roma, naphagerenas bi lenge o klaštora, kaj len te el mejk bareder barvaľipen. Ačhaviben, sar o Roma dživenas, sas kerdo te palo oda savo dživipen, pharo, či lovker pes dživelas andro oda khotor themake, štatoske, foroske či gaveske, sar savi manušakeri paťiv pes rakinelas maškar nipos. Andro Moldaviko thaj Vlachikako sas o

otrokipen-*manušeskero phandlipen* pro Roma igen zoralo, u kerelas pes lenge bares dži ko 19.
šelberšeskero ideos- *vrama*.